

Teresa HEJNICKA-BEZWIŃSKA

WSP w Bydgoszczy

ROLA ORIENTACJI SZKOLNEJ I ZAWODOWEJ W WYRÓWNYWANIU SZANS KSZTAŁCENIA

Najważniejsze założenia i problematyka badawcza

Podstawową zasadą naszego systemu oświatowego jest zasada jego jednolitości - równości szans dla całej populacji młodzieży. "W socjalistycznej polityce oświatowej służy ona realizacji ogólniejszej zasady polityki społecznej - zapewnienia każdej jednostce prawa i rzeczywistych możliwości pełnego i wszechstronnego rozwoju. /.../ Szkoła - zgodnie z tą zasadą - jest więc w ustroju socjalistycznym jednym z podstawowych narzędzi egalitarnej polityki społecznej, równania dostępu wszystkich warstw ludności do dóbr kulturalnych i materialnych, do wszelkich pozycji zawodowych i społecznych."¹ Zasada jednolitości nie oznacza oczywiście jednakowości rezultatów wychowania, dlatego też nie wyklucza zjawiska selekcji, lecz wymaga zobiektywizowanej selekcji szkolnej, zawodowej i społecznej.

Zróżnicowanie szans szkolnych i zawodowych młodzieży

Zasadnicze zróżnicowanie szans kształcenia młodzieży występuje na pierwszym progu selekcyjnym², który w największym stopniu determinuje kierunek, tempo i zasięg różnych rodzajów ruchliwości społecznej. Dowiedziono też, że selekcja uczniów do różnych typów szkół ponadpodstawowych dokonuje się w zasadzie na miarę sukcesów szkolnych uczniów³, poza niewielkim procentem uczniów o zawyżonych czy zaniżonych aspiracjach kształceniowych. Selekcję na miarę osiągniętych sukcesów szkolnych gwarantuje też uczniom wprowadzony w 1974 roku system rekrutacji do szkół ponadpodstawowych⁴. Liczne badania empiryczne⁵ dowodzą jednak, że drogi szkolne młodzieży i jej losy życiowe są zróżnicowane i zdetermi-

nowane społecznie. Wielu autorów zajmujących się badaniem orientacji szkolnej i zawodowej, zarówno z punktu widzenia jej funkcjonowania, jak i rezultatów stwierdza, że w niewielkim stopniu spełnia ona swoje zadania. Badania empiryczne przeprowadzone w latach 60-tych i 70-tych wykazują, że:

- 1/ procent uczniów niezorientowanych lub słabo zorientowanych w wybranej przez siebie drodze kształcenia i zawodzie jest stosunkowo duży⁶,
- 2/ wybór zawodu zgodnie z zainteresowaniami niewielki⁷,
- 3/ rozrzut w kierunkach kształcenia tradycyjny i niezgodny z potrzebami gospodarczymi kraju⁸,
- 4/ pomoc szkoły i poradni wychowawczo-zawodowej w wyborze szkoły i zawodu przez młodzież niska⁹,
- 5/ dominującą rolę w wyborze przez młodzież zawodu oraz poziomu i kierunku dalszego kształcenia odgrywa rodzina¹⁰, a przecież głównie w niej tkwią źródła czynników hamujących demokratyzację szans szkolnych i zawodowych młodzieży.

Badania i obserwacje nie potwierdzają więc wiodącej roli szkoły w przygotowaniu młodzieży do samodzielnego, świadomego i trafnego wyboru poziomu i kierunku dalszego kształcenia i związanego z nim zawodu. W niektórych publikacjach¹¹ można się spotkać ze stwierdzeniem, że stan ten jest spowodowany nienależycie rozwiązana sprawą orientacji szkolnej i zawodowej. Zasadniczymi brakami szkoły w pracy orientacyjnej są: niedostateczna znajomość uczniów, szczególnie ich przydatności do określonego poziomu i typu kształcenia oraz zawodu, brak zagadnień zawodoznawczych w programach i realizacji poszczególnych przedmiotów nauczania, niski stopień współpracy z innymi instytucjami, niska efektywność kół zainteresowań, aktywność pracy orientacyjnej.

Należy jednak podkreślić, że w ostatnich latach zauważa się duże zainteresowanie problemem orientacji szkolnej i zawodowej uczniów. Podejmowane są też działania zmierzające do podniesienia efektywności szkoły w pracy orientacyjnej: próby opracowań metodycznych¹², wydawanie materiałów zawodoznawczych¹³, propozycje normalizacji wzorów gromadzenia informacji o uczniu¹⁴. Brak jednak nadal wyraźnego organizacyjnego i czasowego włączenia pro-

cesu orientacji szkolnej i zawodowej w system pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły, co jest zasadniczą przyczyną akcyjności i faszadowości działania w tym zakresie.

Propozycja rozwiązań systemowych w zakresie pracy orientacyjnej

Szkoła zawsze była - jak podkreślają to prace F.Znanińskiego J.Bystronia, J.Chałasińskiego - narzędziem selekcji społecznej. Także i dzisiaj jest czynnikiem przemian w strukturze społecznej. M.Kozakiewicz stwierdza, że: "Szkoła nie może wyrzec się funkcji selekcyjnych. Od kryteriów dokonujących się selekcji, /kto i dlaczego jest odsiewany/, jak też od jej społecznych skutków, zależy sama ocena tej funkcji konkretnego systemu oświatowego"¹⁵.

R.Miller z kolei dodaje, że "Niełatwo jest tak usprawnić system oświaty, żeby rzeczywiście stał się sprawiedliwym regulatorem kariery życiowej dzieci. Do roli regulatora szkoła jest jednak bardziej powołana niż rodzina"¹⁶. Rolę szkoły w skoordynowanym systemie oświaty podkreśla również Raport o Stanie Oświaty¹⁷.

Czynnikiem interweniującym w selekcje szkolne ma być według określenia M.Szymańskiego¹⁸ orientacja szkolna i zawodowa. Trzeba jednak pamiętać, że na skutek rozwoju społecznego, gospodarczego i kulturalnego zdecydowanie zmieniła się rola szkoły w społeczeństwie. Szkoła nadal w pewnym stopniu jest stymulatorem i regulatorem życia społecznego, ale jest także i jego funkcją. W nowoczesnym "społeczeństwie wychowującym" wzrasta ranga wychowawcza instytucji poszkolnych i pozaszkolnych, a szkoła jest tylko ogniwem w systemie oświaty i wychowania. Tymczasem, jak pisze J.Szczepański: "Jest rzeczą paradoksalną - opinia publiczna podtrzymywana przez środki masowego przekazu uważa nadal, że szkoła i nauczyciel nie tylko powinni przygotować młodzież do przyszłego uczestnictwa w życiu, lecz także wyrównać, zrównoważyć, zniwelować wszystkie inne wpływy i oddziaływania, nawet te najbardziej przeciwstawne. /.../ Zakłada się więc jakby pedagogiczną wszechmoc szkoły, techniczną doskonałość dydaktyczną i pedagogiczną nauczycieli"¹⁹.

Nowoczesny system szkolny wymaga więc "...rozbudowanego systemu poradnictwa wychowawczego, szkolnego i zawodowego"²⁰.

Można wtedy przyjąć, że stworzenie i uruchomienie systemu pracy

orientacyjnej jest warunkiem jej skuteczności. Poziom zaś orientacji szkolnej i zawodowej młodzieży będzie zdeterminowany poziomem pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły, stopniem integracji działań szkoły i innych instytucji oraz organizacji społecznych wchodzących w skład systemu orientacji szkolno-zawodowej, funkcjonujących w określonym środowisku²¹.

Próbkę zdefiniowania systemu orientacji szkolnej i zawodowej podjął S. Szajek, według którego: "System przygotowania dzieci i młodzieży do świadomego wyboru szkoły i zawodu - to zgodny wewnętrznie układ, na który składa się zespół logicznie powiązanych ze sobą, oddziałujących na siebie wzajemnie elementów, mających zapewnić uzyskanie założonych rezultatów /celów/"²².

Procedura tworzenia i przekształcania każdego systemu, w tym także systemu orientacji szkolnej i zawodowej, wymaga określenia celów tego układu. Względy ideologiczne przemawiają za określeniem ich zgodnie z koncepcją orientacji o charakterze wychowawczym²³. W takim ujęciu, celem pracy orientacyjnej będzie przygotowanie uczniów do trafnego wyboru szkoły i zawodu. Według M. Kutymy decyzja trafna - to decyzja "o najwyższym prawdopodobieństwie realizacji"²⁴, a inni autorzy²⁵ dodają, że jest to decyzja zgodna z: zainteresowaniami uczniów, ich zdolnościami, osiąganymi sukcesami szkolnymi, warunkami psycho-fizycznymi oraz potrzebami społecznymi, gospodarczymi i kulturalnymi kraju i regionu. Wynika z tego, że wybór poziomu i typu kształcenia oraz zawodu powinien być oparty na zasadzie potrzeb, motywacji i kompetencji.

Operacjonalizacja celów systemu orientacji szkolnej i zawodowej wymaga przełożenia ich na bardziej skonkretyzowane zadania. Za najważniejsze z nich można uznać:

1. Prowadzenie działalności informacyjnej dla uczniów i ich rodziców o: aktualnym i perspektywicznym zapotrzebowaniu kraju i regionu na określone grupy fachowców, możliwościach zatrudnienia, aswansach i zarobkach w różnych zawodach, warunkach pracy i kształcenia, wymaganiach, jakie stawiają przedsiębiorstwa zatrudniające określonych fachowców, charakterze i treściach pracy w różnych grupach zawodowych i zawodach.

2. Wykrywanie, kształtowanie i rozwijanie zdolności, zainteresowań i zamiłowań, szczególnie tych, które mają istotne znaczenie dla gospodarki narodowej, poprzez: wysoki poziom pracy dydaktycznej, zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne oraz indywidualne kontakty uczniów ze specjalistami i nauczycielami różnych przedmiotów.
3. Badanie cech psycho-fizycznych uczniów pod kątem ich przydatności do określonych zawodów i prowadzenie odpowiedniej dokumentacji w tym zakresie.
4. Oddziaływanie na sferę motywacji, poglądów i postaw wobec pracy, ludzi pracy, swojego miejsca w społeczeństwie, budzenie krytycyzmu wobec własnych możliwości i aspiracji.
5. Pomoc uczniom w wyborze odpowiedniej szkoły i zawodu.

Z zadań tych wynika, że dla ich realizacji niezbędna jest współpraca wielu instytucji i ogniw. Teoretyczny model tej współpracy ilustruje ryc. 1.

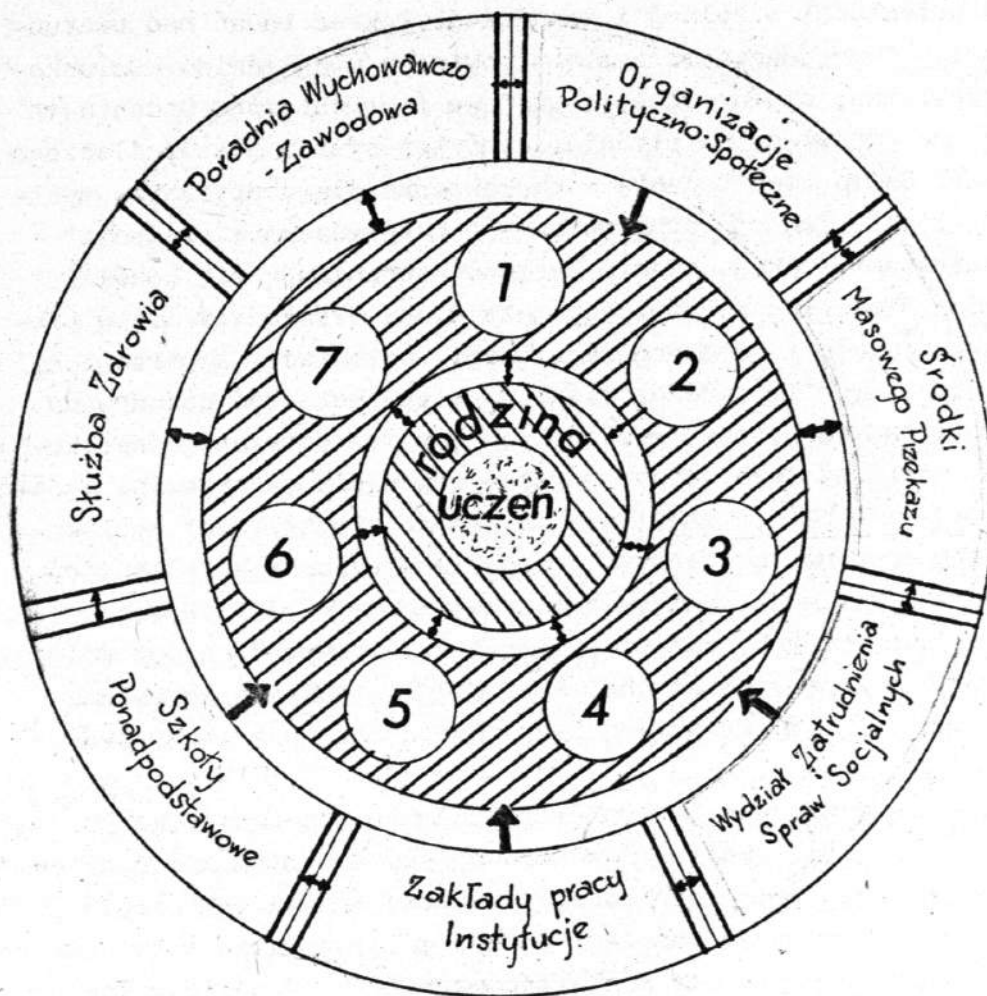
Problematyka badawcza wynikająca z systemowego ujęcia orientacji szkolnej i zawodowej.

Przyjęcie założenia, że tylko systemowe rozwiązanie problemu orientacji szkolnej i zawodowej może podnieść osiągnięcia w tym zakresie rezultaty, pojmowane jako rezultaty pracy wychowawczej, wyznacza określony zakres problematyki badawczej. Zakres problematyki badawczej wyznaczony jest specyficznymi cechami systemu. Z różnych definicji systemu, zarówno formalnych jak i jakościowych²⁶ wynika, że:

1. System wyraża specyficzną jedność z otoczeniem.
2. System jest kompleksem wzajemnie powiązanych elementów.
3. System może być jednocześnie elementem systemu wyższego rzędu.
4. Element systemu może być równocześnie systemem niższego rzędu.

Stosując systemowe podejście badawcze do systemu orientacji szkolnej i zawodowej, należałoby kompleksowo badać elementy i zjawiska zachodzące wewnątrz, jak i zewnątrz systemu.

W badaniu związków systemu orientacji szkolnej i zawodowej z otoczeniem, a więc zjawisk zachodzących na zewnątrz systemu /badanego/, a mających wpływ na jego funkcjonowanie, na czoło wysuwają się badania nad uwarunkowaniami i skutkami funkcjonowania

Objaśnienia:

Rodzaj oddziaływań: → oddziaływanie ↔ współdziałanie

Ogniwa systemu:

uczeń rodzina szkoła instytucje pozaszkolne

Ogniwa szkoły:

1. pełnomocnik dyrektora do spraw orientacji szkolnej i zawodowej
2. nauczyciele przedmiotów
3. wychowawcy klas.
4. instruktorzy zajęć pozalekcyjnych
5. lekarz szkolny
6. bibliotekarz
7. samorząd szkolny i organizacje młodzieżowe

Ryc. 1. Ogniwa systemu orientacji szkolnej i zawodowej

systemu orientacji szkolnej i zawodowej. Zakres badań nad uwarunkowaniami w funkcjonowaniu systemu powinien uwzględniać uwarunkowania społeczne, ekologiczne, oświatowe i psychiczne. Badania te powinny dać odpowiedź na pytanie: Jaki ten system jest i dlaczego jest taki? Są to więc badania o charakterze diagnostycznym, spełniające głównie funkcję dyskryptywną i eksplanacyjną. Badania nad rezultatami funkcjonowania systemu koncentrują się wokół orientacji młodzieży rozumianych jako stan, wyrażający się w preferowanych celach i środkach realizacji, dążeniach, aspiracjach, planach życiowych itp. Ocena zaś tego stanu może być dokonywana z punktu widzenia potrzeb społecznych lub też potrzeb jednostkowych. Zależnie od tego możemy uzyskać odpowiedź na pytanie: W jakim stopniu orientacje młodzieży są zgodne z potrzebami społecznymi, gospodarczymi, kulturowymi kraju lub regionu? W jakim stopniu orientacje młodzieży mogą być zrealizowane w istniejących warunkach społecznych, gospodarczych i kulturowych? Odpowiedzi na te pytania mają również charakter diagnostyczny, ale pełnią funkcję nie tylko dyskryptywną i eksplanacyjną lecz także prognostyczną.

Diagnoza uwarunkowań i skutków funkcjonowania istniejącego systemu orientacji szkolnej i zawodowej powinna stać się podstawą badań projektujących nad modelem systemu orientacji szkolnej i zawodowej jak również modelami poszczególnych ogniw tego systemu. Badania projektujące muszą dać odpowiedź na następujące pytania:

1. Jakie są cele i zadania systemu jako całości, określonego układu?
2. Jakie cele i zadania muszą być podjęte przez poszczególne ogniwa systemu, aby w rezultacie mogły być zrealizowane cele i zadania założone dla całego systemu?
3. Jakie treści, formy, metody i środki realizacji są najbardziej pożądane /skuteczne/ w realizacji zadań każdego z ogniw systemu?
4. Jaki jest kierunek, zakres, treść i formy współdziałania poszczególnych ogniw systemu?

5. Jak zapewnić sprzężenie poszczególnych ogniw, szczególnie w zakresie przepływu informacji między nimi?
6. Które ogniwo będzie pełniło funkcje integrujące i koordynujące działalność poszczególnych ogniw?
7. Jakie mechanizmy samokontrolne i samoregulujące będą zapewniały sprawne działanie systemu?

Wyniki badań projektujących, dotyczących całego systemu orientacji szkolnej i zawodowej, jako pewnego układu, jak również poszczególnych jego ogniw, wymagają przeprowadzenia badań weryfikacyjnych o charakterze eksperymentalnym. Należy jednak pamiętać, że badania projektujące i weryfikujące w zakresie jednego ogniwa systemu nie uprawniają do wnioskowania o skuteczności całego systemu. System nie jest sumą ogniw, ale nową jakością. Tylko weryfikacja modelu będącego odpowiedzią na wszystkie postawione pytania może dać odpowiedź na pytanie o skuteczność systemu orientacji szkolnej i zawodowej.

Włączenie szkoły w system orientacji szkolnej i zawodowej oraz sprzężenie szkoły z innymi elementami systemu, jak również model orientacji szkolnej i zawodowej w szkole może charakteryzować wielowariantowość zależna od środowiska, w którym szkoła funkcjonuje jak również od organizacji i poziomu pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły.

Przegląd problematyki badawczej wynikającej z pojmowania orientacji szkolnej i zawodowej jako określonego systemu wskazuje, że badania te muszą mieć charakter interdyscyplinarny. Szczególnie znaczący w tych badaniach byłby udział: pedagogiki społecznej, socjologii, teorii i metodyki wychowania.

Prawidłowo zorganizowany i dobrze funkcjonujący system orientacji szkolnej i zawodowej powinien stwarzać warunki dla sprawiedliwego społecznie przebiegu selekcji różnicującej. Zgodnie z koncepcją orientacji o charakterze wychowawczym, istotnym celem działalności orientacyjnej jest stwarzanie warunków do pełnego i wszechstronnego rozwoju uczniów oraz doprowadzenie go do możliwie najwyższego poziomu dojrzałości, do dokonania trafnego wyboru poziomu i typu kształcenia oraz zawodu. Zakłada więc niejako równoczesne działania zmierzające do: wyrównania startu

szkolnego dzieci, wyrównania i podniesienia na wyższy poziom pracy dydaktyczno-wychowawczej szkół, zmiany w systemie społeczno-ekonomicznym kraju polegającej na stałym podwyższaniu stopnia wykształcenia wszystkich obywateli oraz osiągnięciu minimum socjalnego przez wszystkie warstwy i grupy społeczne. Tak więc skutki /poziom orientacji szkolnej i zawodowej młodzieży/ nie są zależne tylko od funkcjonowania systemu orientacji szkolnej i zawodowej, ale mogą być stymulowane /wzmacniane lub osłabiane/ przez funkcjonowanie systemu oświatowego czy też systemu społecznego. Trzeba o tym pamiętać, chociaż ich omówienie przekracza już ramy przyjęte w artykule.

PRZYPISY

- ¹Z.Kwieciński, Jednolitość systemu oświatowego, /W:/ Mała encyklopedia pedagogiczna, red. M.Jakubowski i W.Pomykało, s. 341
Por.: S.N.Bykow, Burżuaznaja "sowietologia" o rawienstwie wozmożnostiej w sistiemie obrazowanija w Sowietском Sojuszie, /W:/ Socjalno-professionalnaja orientacija mołodioży w usłowijach razwitogo socjalizma, red. F.R. Filippow, Moskwa 1977
- ²Wagę jego podkreśla: S.Kowalski, Podstawy prognozy demokratyzacji wykształcenia w warunkach socjalizmu, "Studia Pedagogiczne" 1971, t. 22; Tenże Selekcyjne funkcje wychowania u progu przejścia ze szkoły podstawowej do średniej, Kwartalnik Pedagogiczny 1969, nr 4; J.Szczepański, Refleksje nad oświatą, Warszawa 1973, PWN, s. 109
- ³S.Baścik, Wybór zawodu a szkoła, Wrocław 1974, WSiP;
Z.Kwieciński, Dobór uczniów do szkół ponadpodstawowych bez egzaminów, "Nauczyciel i Wychowanie" 1975, nr 4/5; Tenże, Niektóre problemy selekcji na progu szkolnictwa ponadpodstawowego, Nauczyciel i Wychowanie 1974, nr 2; Tenże, Środowisko a wyniki pracy szkoły, Warszawa 1975, PWN; Z.Zacha, Kierowanie wyborem dalszego kształcenia młodzieży szkół podstawowych, Warszawa-Poznań 1977, PWN
- ⁴Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 18.I.1974 r.

- ⁵S.Baścik, op. cit.; H.Bednarski, Aspiracje zawodowe uczniów szkół podstawowych, Bydgoszcz 1971, BTN; Z.Kosel, Społeczne determinanty wyboru szkoły zawodowej, Warszawa 1974, IW CRZZ; M.Kozakiewicz, Bariery awansu poprzez wykształcenie, Warszawa 1963, IW CRZZ; Tenże, Skolaryzacja młodzieży polskiej, Warszawa 1976, PWN; M.Kutyma, Progi życiowego sukcesu, Warszawa-Wrocław 1974, PWN; Z.Kwieciński, Funkcjonowanie szkoły w środowisku wiejskim. Studium wsi peryferyjnej, Warszawa 1972, PWN; Tenże, Poziom wiedzy uczniów a środowisko szkoły, Toruń 1973, UMK; Tenże, Środowisko..., op. cit.; M.Łoś, Aspiracje a środowisko, Warszawa 1972, PWN; I.Reszke, Społeczne uwarunkowania wyboru szkoły zawodowej i oddziaływanie młodzieży ze szkół, Wrocław 1972, Ossolineum; J.Woźnicka, Drogi szkolne młodzieży, Wrocław 1970, PWN
- ⁶A.Jawłowska, Przemyślany czy przypadkowy wybór, Nowa Szkoła 1970, nr 9; Tenże, Społeczne uwarunkowania efektów orientacji szkolnej i zawodowej, /W:/ Wybór zawodu, red. B.Suchodolski, Warszawa 1972, PWN; T.Kowalski, Poziom orientacji szkolnej i zawodowej w szkołach podstawowych, Ruch Pedagogiczny 1975, nr 1; I.Tokarska, Uczniowie klas VIII o wyborze szkoły i zawodu, Kwartalnik Pedagogiczny 1973, nr 3
- ⁷Z.Klempa, Wybieram zawód, Nowa Szkoła 1975, nr 7/8; M.Peter, Zainteresowania uczniów i ich plany zawodowe, Wychowanie 1973, nr 14
- ⁸E.Breitkopf, Niektóre uwarunkowania wyboru szkoły i zawodu absolwentów warszawskich szkół podstawowych, Studia Pedagogiczne 1972, t. 23; T.Hejnicka-Bezwińska, Związki orientacji życiowej z orientacją szkolną i zawodową młodzieży, maszynopis pracy doktorskiej, UMK Toruń
- ⁹T.Hejnicka-Bezwińska, op. cit.; Z.Klempa, op. cit.; I.Tokarska, op. cit.; A.Bukowska-Jóźwicka, S.Ruciński, Szkoła a wybór zawodu, /W:/ Wybór zawodu, op. cit.
- ¹⁰T.Hejnicka-Bezwińska, op. cit.; M.Jastrząb-Mrozicka, Społeczne procesy wyboru studiów wyższych, Warszawa 1974, PWN; Z.Klempa,

op.cit.; T.Kowalski, op. cit.; Z.Kosel, Społeczne determinanty wyboru szkoły zawodowej przez uczniów klas VIII, /W:/ Teoria i badania socjologiczne, red. A.Kwilecki, Warszawa 1972, PWN; S.Ruciński, Rodzina a wybór zawodu, /W:/ Wybór zawodu, op. cit.; H.Smarzyński, Kształtowanie się planu życiowego absolwentów klas VIII i klas XI liceów ogólnokształcących, Kwartalnik Pedagogiczny 1969, nr 4; I.Tokarska, op. cit.

¹¹L.Bandura, Poradnictwo zawodowe, Oświata i Wychowanie 1975, nr 10; D.Barzach i J.Bierzwińska, Pomagamy w wyborze zawodu, Warszawa 1968, s. 57-60; S.Baścik, Wybór zawodu..., op. cit., s. 91-108; A.Bukowska-Jóźwicka i S.Ruciński, op. cit.; S.Kaczor, Rola szkoły i nauczyciela w wyborze zawodu, Mała encyklopedia... op. cit.; Tenże, Sprawozdanie z przebiegu konferencji, /W:/ Psychologiczne i pedagogiczne problemy poradnictwa zawodowego. Materiały z konferencji w Kaliszu, Kalisz 1975, IKZ; T.Kowalski, op.cit.; S.Ruciński, Źródła informacji uczniów w sprawie dalszego kształcenia, Nowa Szkoła 1970, nr 1; A.Swiecki, Wybór szkoły czy zawodu, "Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze" 1970, nr 2

¹²D.Barzach i J.Bierzwińska, op. cit.; M.Kozakiewicz, O wyborze zawodu, Warszawa 1957, PZWS; Materiały pomocnicze do prowadzenia orientacji zawodowej w klasach V-VIII szkoły podstawowej, red. E.Łapiński, Olsztyn 1971, KOS i Por. Wych.-Zaw.; Materiały pomocnicze dla wychowawców klas i koordynatorów do spraw orientacji zawodowej, Kraków 1974, Okręgowa Por. Wych.-Zaw.; Orientacja szkolna i zawodowa w procesie nauczania, red. S.Szajek, Poznań 1974; Orientacja zawodowa w szkole podstawowej. Materiały pomocnicze dla nauczycieli, red. M.Woyczyńska, Warszawa 1973, KiW; Preorientacja zawodowa w programach nauczania szkoły podstawowej, red. Z.Błaszczak, Z.Pawłowska, J.Janicki, Łódź 1972; Projekt programu działalności szkoły w zakresie preorientacji zawodowej w klasach V-VIII, Kraków 1972; K.Zielińska, Preorientacja zawodowa w szkole, Warszawa-Poznań 1975, PWN

- ¹³Wykaz literatury zawodoznawczej znajduje się w: K.Zielińska, op. cit., s. 145-150; inne: cykl tomików - Poznajemy zawody Przewodnik encyklopedyczny. Zawody i specjalności szkolnictwa zawodowego, red. T.Nowacki i L.Kołkowski, Warszawa 1973, PWN
- ¹⁴T.Nowacki, Teczka biograficzna ucznia, Warszawa 1977, WSiP, wyd. III
- ¹⁵M.Kozakiewicz, Bariery..., op. cit., s. 21
- ¹⁶R.Miller, Proces wychowania i jego wyniki, Warszawa 1966 PZWS, s. 88
- ¹⁷Raport o stanie oświaty, Warszawa 1974, PWN, s. 42,82
- ¹⁸M.Szymański, Problemy upowszechnienia oświaty, Nowa Szkoła 1975, nr 1
- ¹⁹J.Szczepański, Rzecz o nauczycielach w wychowującym społeczeństwie socjalistycznym, Warszawa 1975, PIW, s. 39
- ²⁰J.Szczepański, Refleksje ..., op. cit., s. 48
- ²¹T.Kowalski, op. cit.
- ²²S.Szajek, Problemy zawodoznawcze w szkole podstawowej, /W:/ Psychologiczne i pedagogiczne problemy..., op. cit. s. 122
- ²³S.Baścik, Badania nad systemem orientacji zawodowej, Przegląd Oświatowo-Wychowawczy 1976, nr 4; A.Bukowska-Jóźwicka, Teoretyczne podstawy systemu orientacji zawodowej, Szkoła Zawodowa 1971, nr 7/8; XXVe Conferece Internationale de LzInstruction Publique 1963, BIE et UNESCO, Paris 1963, Publikation nr 259

Funkcją orientacji o charakterze wychowawczym ma być stwarzanie warunków dla rozwoju indywidualnych właściwości wychowanka oraz dostarczenie mu informacji i wskazówek, aby potrafił wybrać dla siebie najwłaściwszy rodzaj nauki i pracy z jednoczesnym uwzględnieniem potrzeb społecznych. Tak rozumiana orientacja zakłada wyrównywanie różnic w rozwoju intelektualnym, emocjonalnym i fizycznym, mających swe źródło w warunkach środowiskowych. W tym znaczeniu termin "orientacja" może być stosowany zamiennie z określeniem "przygotowanie uczniów do wyboru szkoły i zawodu".

- ²⁴M.Kutyma, Progi..., op. cit., s. 32
- ²⁵M.Kozakiewicz, O wyborze zawodu, op. cit., s. 6; Orientacja zawodowa w szkole podstawowej, op. cit., s. 13; K.Zielińska op. cit., s. 11-12
- ²⁶J.Habr i J.Vevrek, Systemowa analiza i synteza, tł. A.Kusto, Warszawa 1976, PWE, s. 31